PRÒLEG

Hermafrodites: del règim jurídic i mèdic al règim teatral

LAURA VILA KREMER, RAQUEL LOSCOS I VÍCTOR RAMÍREZ
(COL·LECTIU QUE NO SALGA DE AQUÍ)

El 1997 Cheryl Chase (avui també conegudi com Bo Laurent), fundadori de la Intersex Society of North America l'any 1993, realitzava el documental *Hermaphrodites Speak*. Per primera vegada, al voltant d'un pícnic al parc, podíem apropar-nos a un grup de persones intersexuals compartint les seves vivències sense necessitat de recórrer al pseudònim ni a l'anonimat. Un any més tard, Chase escrivia un dels textos fundacionals de l'activisme intersex a escala global: «Hermaphrodites with attitude. Mapping the

Emergence of Intersex Political Activism».[1] El lema poderós d'«hermaphrodites with attitude» ja portava anys circulant pels Estats Units, encapçalant l'òrgan de difusió d'aquesta organització activista així com múltiples materials de lluita intersex (samarretes, cartells, insígnies, etc.).

El 2021, aquest mateix gest de reapropiació arribava a l'escena catalana amb *Hermafrodites a cavall o la rebel·lió del desig*, una obra que recull històries de vida intersex des de posicions despatologitzants, al marge de la que ha estat l'única narrativa sobre les intersexualitats durant els darrers segles: la mèdica.

L'any 2024, una de les cares més visibles de l'activisme intersex a l'Estat espanyol, Mer Gómez, publicava el seu segon assaig sobre les experiències de vida intersex: *Las hermafroditas del siglo XXI. De objetos del discurso a sujetos políticos intersex*.[2] La xarxa de testimonis amb què l'autora teixeix tota una teranyina de «soliloquis corporals» rep, precisament, el nom d'«hermafroditas a caballo», i estableix així una aliança explícita amb l'obra.

Hermaphrodites with attitude, *Hermafrodites a cavall*, *Hermaphrodites Speak, Las hermafroditas del siglo XXI.* Difícilment podia imaginar Foucault, quan escrivia el

1. Chase, C. (1998), «Hermaphrodites with Attitude: Mapping the Emergence of Intersex Political Activism», *GLQ*, *4* (2), p. 189-211.
2. Gómez, M. (2024), *Las hermafroditas del siglo XXI. De objetos del discurso a sujetos políticos intersex*, Bellaterra, Barcelona.

text que ara teniu entre mans, que el terme «hermafrodita» seria apropiat des d'un àmbit activista i cultural per aquelles persones les característiques sexuals de les quals fan trontollar la norma sexual binària. El pensador francès, de fet, no arriba a rastrejar la persistència, al llarg del segle xx, del règim mèdic patriarcal que imposa l'existència d'un sexe vertader d'arrel binària. I, malauradament, hem de confirmar encara, a la tercera dècada del segle xxi, que l'anàlisi foucaultiana de la tematització dels hermafrodites des d'un règim mèdic a partir del segle xvii és d'absoluta actualitat al nostre territori.

A un gran nombre d'hospitals catalans els equips mèdics continuen recomanant a les famílies intervenir quirúrgicament els nadons acabats de néixer les característiques sexuals dels quals fan inintel·ligible la seva adequació a un sexe binari. L'argument que justifica aquesta intervenció innecessària –el cos del nadó no presenta cap problema de salut– és el futur malestar psicosocial que patirà la criatura, si no és intervinguda, quan hagi d'habitar aquell context social incapaç d'entendre i d'estimar un cos com el seu. Pel que fa als criteris d'aquesta intervenció, l'únic canvi respecte del que descriu Foucault, tal com també indica Éric Fassin al seu epíleg, és que la intervenció mèdica ja no modela la carn del nadó a la recerca d'aquell hipotètic (i fallaç) «sexe vertader», sinó a partir del que es considera

que serà «el millor sexe» per a la seva vida futura. I sembla ser que «acostuma a ser un millor sexe» el que feminitza els cossos dels nadons no binaris. Es podria pensar que l'únic argument és de caràcter pragmàtic, ja que quirúrgicament és més fàcil feminitzar un cos que masculinitzar-lo, tal com apunta Fassin. Tanmateix, si estirem els comentaris de Foucault fins al segle XXI, hi reconeixem un altre subtext de violència patriarcal: la balança es decanta habitualment cap a la feminització atès que es considera que serà més dolorós, per a un home, haver de viure amb un penis que no sigui de dimensions pornogràfiques, que no pas, per a una dona, romandre de per vida amb la mutilació del clítoris, insensibilitat sexual o dolor vaginal. L'accés a la masculinitat no sembla tenir el mateix valor que el de la feminitat.

De la mateixa manera, les aproximacions mèdiques a les corporalitats intensament no binàries, a qualsevol edat, incorporen als nostres hospitals una altra violència: la recepta de silenci. *Que no salga de aquí*: aquestes són, precisament, les paraules que va rebre Laura Vila Kremer de la seva metgessa durant l'adolescència, i les que donen nom al nostre col·lectiu. La idea de receptar silenci la manllevem del curtmetratge documental *Se receta silencio*,[3] el primer en què dues activistes intersex

3. Missé, M. (dir.) (2022), *Se receta silencio* [curtmetratge documental].

–Mer Gómez i Laura Vila Kremer– comparteixen el seu recorregut vital a l'Estat espanyol sense recórrer a pseudònims. Totes dues hi expliquen el patiment viscut després que, durant l'adolescència, un metge els comuniqués des d'una perspectiva patologitzadora que eren intersexuals i que aquesta realitat havia de romandre en silenci al llarg de les seves vides. Molts professionals de la medicina han transmès així el missatge que unes corporalitats sanes, però intensament no binàries, han de ser viscudes com a vergonyoses, monstruoses i, per aquest motiu, mereixedores de silenci i d'aïllament. Tal com assenyalen Gómez i Vila Kremer, ha estat precisament aquesta recepta, un cop interioritzada, la que ha obstaculitzat la possibilitat de trobar-se amb altres persones en situacions semblants i d'articular un activisme visible i orgullós. Sembla, doncs, que el règim monstruós del qual parla Foucault a *Els hermafrodites* segueix exercint la seva petjada, barrejant-se de manera orgànica amb el mèdic.

Tots aquests apunts permeten entendre per què, fins fa molt pocs anys, la paraula «intersexual» romania confinada a les àrees d'endocrinologia i cirurgia dels nostres hospitals. I cal afegir-hi: hi romania tancada sota la protecció d'un règim jurídic que participa del manteniment d'un ordre binari. Fins fa uns anys no existia cap normativa específica que protegís les persones intersex d'aquestes intervencions no consentides que,

en moltes ocasions, han provocat múltiples problemes de salut física en un cos que havia nascut perfectament sa. És cert que la Llei *4/2023*,[4] popularment coneguda com a «Llei Trans», ha incorporat per primer cop a la legislació espanyola alguns epígrafs específics per a la protecció dels drets de les persones intersex, a partir de l'article 19, sobre la «atención a la salud integral de las personas intersexuales». Tanmateix, segueix quedant espai per a la impunitat de la bata blanca quan la llei estableix excepcions a la prohibició de la modificació genital en persones menors de dotze anys: aquells casos en què «las indicaciones médicas exijan lo contrario en aras de proteger la salud de la persona».

Així doncs, confirmem de quina manera, al segle xxi, el règim mèdic que fabrica una ficció del binarisme sexual en un quiròfan modulant cossos a partir del seu «millor sexe», segueix barrejant-se amb el règim monstruós i el règim jurídic per a blindar el que sembla ser «un dret social al binarisme». Però tot això està canviant.

El subtítol de l'assaig de Mer Gómez –«de objetos del discurso a sujetos políticos intersex»– condensa aquest desplaçament: l'activisme intersex ha aparegut al nostre territori en un context de quarta onada feminista, amb la intenció de confrontar la persistència

4. *Ley 4/2023, de 28 de febrero, para la igualdad real y efectiva de las personas trans y para la garantía de los derechos de las personas LGTBI*, art. 19.

dels règims jurídics i mèdics que tematitzen de manera violenta les persones intersex com a «objectes a intervenir». Les darreres dècades assistim a un canvi de paradigma en què les persones intersexuals esdevenen per fi subjectes amb agència sobre la seva realitat i sobre les narratives al voltant del sistema sexe-gènere-desig. Què ha permès aquest canvi de règim, si mantenim la terminologia foucaultiana?

D'una banda, cal destacar l'arrelament de l'activisme intersex a l'Estat espanyol des dels inicis del segle xxi. L'any 2001 se celebra la primera trobada de GrApSIA (Associació i Grup de Suport a Persones amb Insensibilitat als Andròsgens i Condicions Relacionades), un espai fonamental fins avui, l'evolució del qual ha generat en l'última dècada debats que han diversificat i enriquit el moviment, amb l'aparició de noves agrupacions amb una perspectiva crítica envers l'àmbit mèdic, com Kaleidos - Organització Intersex per la Diversitat o el col·lectiu I de Intersex (totes dues creades el 2019). El 14 d'octubre de 2020, un primer conversatori en línia reunia Camino Baró, Yolanda Melero, Ana Belén Francia, Mer Gómez i Laura Vila Kremer: cinc persones intersexuals compartint per primera vegada les seves

experiències sense pseudònim. Cal sumar-hi, finalment, l'aparició de referències editorials pioneres.[5]

De l'altra, hi ha una particularitat del nostre territori: aquest arrelament s'ha produït en paral·lel a una aparició en escena. Tant Mer Gómez com Laura Vila Kremer van iniciar el seu recorregut activista sota pseudònim –Lola i Cristina R., respectivament–, per raons que s'entenen a la llum d'aquella recepta de silenci patologitzador vehiculada des de l'àmbit mèdic. Allò que ens interessa subratllar és que el pas d'aquest activisme anònim a un activisme amb noms i cognoms s'ha produït mitjançant creacions dramatúrgiques autoficcionals.

Mer Gómez va estrenar el 2016 el monòleg *La revolución de Lola* i, tres anys més tard, la peça de microteatre *Bichas raras*; totes dues, signades encara com a Lola, s'integrarien després a *La rebelión de las hienas*,[6] ja sense pseudònim. El juny del 2019, Laura Vila Kremer participava en el darrer Cabaret Trans de Barcelona amb

5. García López, D. J. (ed.) (2015), *Sobre el derecho de los hermafroditas*, Melusina, Santa Cruz de Tenerife; Gómez, M. (2022), *La rebelión de las hienas. Relatos corporales de personas intersex*, Bellaterra, Barcelona; Gregori Flor, N. (2024), *Intersexualidades. Emergencias y debates en torno a personas con características sexuales diversas*, Catarata, Madrid; Gómez, M., *Las hermafroditas del siglo xxi*, op. cit.; Fernández-Garrido, S. (2025), *Artesanías biológicas. Por qué la biología y la clínica necesitan a las culturas intersex*, Bellaterra, Barcelona.

6. Gómez, M., *La rebelión de las hienas*, op. cit.

la micropeça *Que no salga* de *aquí*, creada amb Raquel Loscos i Víctor Ramírez, que acabaria donant nom al col·lectiu i ampliant-se fins a esdevenir *Hermafrodites a cavall o la rebel·lió del desig*, estrenada a FiraTàrrega el setembre del 2021: la primera obra de gran format a l'Estat espanyol que recull en primera persona la realitat i els desitjos del col·lectiu intersexual. Va ser l'escena, i no la consulta mèdica ni el jutjat, la que va permetre sortir de l'armari. Si signem aquest pròleg col·lectivament és perquè el nostre diàleg amb el text de Foucault s'estableix des de la dramatúrgia i la posada en escena. Com travessa, doncs, l'activisme escènic intersex la lectura d'aquest text de Foucault? Apropem-nos a alguns d'aquests encreuaments.

En primer lloc, ens han resultat especialment reveladors aquells passatges que mostren de quina manera la regulació jurídica i mèdica dels hermafrodites no només intervé sobre el sexe anatòmic, sinó també sobre allò que Foucault anomena «sexualitat» (i que nosaltres anomenem «desig»). Ja ho hem vist en relació amb la feminització habitual dels cossos no binaris, però volem rescatar un fragment de l'obra en què, enmig d'un programa anomenat «Retalla i enganxa», el presentador, que està corregint «uns genitals ambigus» en rigorós directe, s'atura per deixar pas a un anunci de dilatadors vaginals:

Bricol·lega: Però abans fem un pausa per a la publicitat. Deixeu-me que us presenti el nostre fabulós joc de dilatadors vaginals amb el qual, sense passar pel quiròfan, pots convertir una vagina irregular en una vagina normativa... sense sortir de casa! Com? Molt fàcil! Només has de practicar amb una sèrie de dilatadors numerats segons el seu diàmetre de l'1 al 5. És com masturbar-se, però sense divertir-se! Dilatadors vaginals: perquè la teva vagina pot ser més elàstica que totes les nostres ments.

L'obra explicita de quina manera els metges recomanen aquests dilatadors perquè les vagines de dones intersex guanyin profunditat. La justificació té a veure, efectivament, amb la regulació del desig i no amb la salut corporal: la insistència a crear una vagina d'una certa profunditat dona per fet que aquell cos tindrà relacions coitals amb una persona amb fal·lus, al marge que aquesta profunditat augmentarà principalment el plaer de l'hipotètic penetrador.

De la mateixa manera, ens han remogut aquells comentaris que estableixen els vincles entre els hermafrodites, la teoria de la degeneració i la possible manca de descendència. Sabem que Foucault parla de casos anteriors al segle XX, però, amb els peus posats al XXI, volem fer arribar a les seves lectores dos apunts que també s'integren a *Hermafrodites a cavall o la rebel·lió del desig*. El primer té a veure amb el diagnòstic genètic

prenatal, que es pot utilitzar per saber, sempre que hi hagi antecedents familiars, si la criatura que estàs gestant serà intersexual, i escollir si interromps l'embaràs. Atès el règim mèdic del qual hem parlat, no és difícil intuir quines serien les recomanacions mèdiques... El segon apunt es vincula a una notícia de l'abril del 2020 que compartim a l'obra:

Laura: Un estudi revela que hi ha material fèrtil als testicles interns de persones intersex. Una notícia dura i desconcertant per a les castrades, les mutilades, per aquelles que ningú no va pensar que fóssim fèrtils. Però també molt encoratjadora: es demostra també que la nostra esterilitat era un mite.

Aquests dos apunts confirmen fins a quin punt les intervencions patriarcals per blindar el binarisme poden arribar a plantejar dos conceptes dolorosos que crèiem allunyats de les nostres realitats: eugenèsia i castració. I confirmen també com resulta d'il·luminador aquest *Els hermafrodites* de Foucault per entendre el camí que ens ha portat a assimilar amb tanta naturalitat pràctiques mèdiques vigents que impossibiliten no només reproduir-se, sinó fins i tot néixer, a aquelles persones que, per la seva sola existència, s'atreveixen a posar en dubte la diferència entre homes i dones, curosament construïda com a fèrria, inviolable i sense fissures.

Finalment, hem identificat també al text foucaultià una rebel·lió del desig com la que creua el títol de la

nostra obra. Ens referim a aquell tram on s'analitza el poema d'Édouard-Thomas Simon en què es fabula sobre la possible carta d'amor que «l'hermafrodita» Grandjean hauria enviat a la seva dona al segle xviii. Els versos d'aquest poema, així com els reclams de Foucault per «alliberar el plaer de la llei d'identificació sexual», constitueixen una llavor de potències infinites que torna a ressonar amb les nostres paraules:

Laura (molt lent): Els nostres cossos, els cossos intersex, hackegen l'estructura binària del món. Els nostres cossos multipliquen les possibilitats de desig. El fan flexible. El fonen. El dilaten. El transformen. I transformar el desig és transformar el món. I jo em pregunto: què passa si ho fem?

Efectivament, què passa si ho fem? Què passa si vivim el nostre desig com es viu als versos escrits per Simon? Què passaria si en lloc de pensar els cossos no normatius des de règims mèdics o jurídics els penséssim des de règims teatrals, o simplement culturals? Si ens diu el règim mèdic que els cossos intensament no binaris suposen un «risc psicosocial», per què no modulem la psicologia social en lloc de fabricar pigmaliònicament una carn que s'ajusti de manera fal·laç a una norma preexistent? En aquest sentit, no és casual que en el nostre territori l'activisme intersex hagi sortit de l'armari en paral·lel a la seva ocupació de l'escena.

Per això, quan ens preguntem com travessa l'activisme escènic intersex la lectura d'aquest text de Foucault, tenim dues respostes: amb un poderós interès i una poderosa esperança.

Amb un poderós interès perquè aquestes pàgines de Foucault ens permeten contemplar com s'ha anat construint, peça a peça, segle a segle, la visió patologitzant a la que s'enfronten avui aquests cossos que pel sol fet de *ser,* hackegen la norma binària. I amb una poderosa esperança perquè observar la construcció d'aquesta visió ens garanteix que la nostra lluita fa sentit. Perquè tot allò *construït* es pot *desconstruir*, és a dir, *desmuntar* i *re-muntar*.

És a aquesta desconstrucció que sentim que ens convida el text de Foucault. La mateixa a la qual conviden les darreres paraules d'*Hermafrodites a cavall o la rebel·lió del desig*:

Laura: Però no és el nostre desig el que ha de rebel·lar-se. És el teu. Comença la rebel·lió del teu desig. La teva rebel·lió és desitjar-nos. Desitjar un món poblat per nosaltres... I desitjar ser tu qui engendri aquest món. Aquesta és la rebel·lió que volem, la que volem per nosaltres i per vosaltres, i la que volem fins que no existeixi un nosaltres ni un vosaltres. I aquesta és la llegenda que comencem a escriure, aquesta nit.

Que, dit a la manera foucaultiana, perfectament podria ser: *Fins que la lectura patologitzant dels cossos no normatius s'esborri «com en els límits del mar un rostre de sorra».*